

מדרשת ארץ ישראל

ספרית בית אל

חברים מקשיבים לקולך

לצבי שילוח בהגיעו לגבורות

חברים מקשיבים לקולך

לצבי שילוח

בהגיעו לגבורות

ספרית בית-אל
הוצאה לאור בע"מ

מדרשת ארץ-ישראל
קדומים

תוכן העניינים

הקדמה,	7
כתרות ביוגרפיות,	9
סמור בת-אדם: המפא"ניק האחרון,	11
משה שמיר: תעוזה מדינית - מגיין?,	21
רחבעם זאבי: על תקן נביא,	33
אהרן פאפו: יותר בן-גוריוניסט מבן-גוריון,	35
יוסף בן-שלמה: הגות ותעוזה,	44
עזרה זהר: השמאלנות - מקורזתיה והיקפה,	53
ישראל אלוד: בכוחה של א"י לאחד את המחנות,	66
אריה סתיו: מהרסיך ומחריבייך,	76
צבי שילוח: בדרכי שלי,	87
צבי שילוח: על אלדר ובן-גוריון,	92

לצבי שילוח -
מורה, מנהיג וידיד,

אף כי לא השכלנו, עדיין, ללמוד ממך את כל מה שאפשר
והכרחי, זכות גדולה היא לנו להיכלל בין תלמידיך הרבים.
אלה הם ימים גדולים, ימים של תהייה ותעייה, ומעטים
המנהיגים היודעים לסלול בהם דרך. אנו הולכים איתך בבטחון,
בשמחה, באהבה.

"מי השילוח הולכים לאט" (ישעיה ח ו), אבל סופם להרוות את
העולם כולו.

בשם כל מוקידיך

צבי סלונים -
מדרשת ארץ-ישראל

אמונה אלון -
ספריית בית-אל

סיוון תשנ"ב

ישראל אלדר

בכוחה של ארץ ישראל לאחד את המחנות

באחת הסימאות של המרכזים, "לפרולטריון אין מולדת", יש מעט לגלוג למונח מולדת. זהו, על כל פנים, ביטוי לתאור מצב, ואולי גם לביטול הלאומיות. מכחינה זו מן הראוי להתבונן במה שמתרחש היום בבריה"מ. מדוע היתה נהירה גדולה כזו של תנועת היהודי, העם היהודי, האינטלגנציה היהודית לסוציאליזם ולקומוניזם, ממש על "קידוש השם"? כי להיות קומוניסט בפולין זה לא כמו להיות פליציה לנגר במדינת-ישראל. זה היה קידוש השם בתאוריה, ובמעשה ובעיויים. היהודי חסר המולדת הרגיש מצוין עם סיסמתו זו של מרכס "לפרולטריון אין מולדת", כי הרי הגרמנים והפולנים לא רצו אותו, והוא הרי צריך להמצא באיזה מקום. ופתאום אומרים לו - יש אידיאה שלפיה אין צורך במולדת.

מכאן אפשר להבין את אשר מתרחש היום בבריה"מ. היתה "המולדת הסובייטית", ופתאום אין סובייטים - יש אוקראינים, יש רוסים, יש קירגיזים, והיהודי נשאר באוויר; הוא לא רוסי ולא אוקראיני, לא רוצים אותו והוא נשאר בחלל ריק. ואם בקרב העלייה מרוסיה יש אמנם נטייה ימינה, זוהי אחת הסיבות. היהודי העולה נוכח פתאום שיש לו בית, יש לו מולדת, הוא שיקף! האם הוא ירצה פה בשמאל? באוניברסליזם בלי מולדת?

השאלה מה הן הסיבות לשמאלנות אצלנו היא עניין גם לפסיכולוגים, אם לא לפסיכיאטרים. אבל אין להתכחש לכך שיש גם סיבות היסטוריות לתופעה. הנטייה למה שנקרא "צדק" ו"שוויון" טבוע בנו מראשיתנו ומלידתנו. על כן, אם שואלים מה זה יהדות - ודאי שהיהדות היא סוציאליסטית, שהרי אם סוציאליזם אינו אלא דרישת הצדק - מי כנביאים שנתנו את האידיאולוגיה של הצדק.

לגבי ספרו של צבי שילוח: קיבלתי שני ספרים ביום אחד, את ספרו של צבי וספר אחר, "אדומים", מאת שמואל דותן, 530 עמודים, ובו מחקר יסודי ביותר על תולדות המפלגות הקומוניסטיות בארץ ישראל, מימי הצהרת בלפור עד 1948. שמואל דותן שייך להיסטוריונים האובייקטיביים, שאפשר לסמוך עליהם. הספר מרתק, אף שהוא מביא מאות שמות פונקציונרים, שליחים ואפיזודות, ופרטים בלתי ידועים. כל 20-30 צעידים, שגם בינם לבין עצמם היו חילוקי דעות בענייני ניסוחים, יושבים במקומות שונים, בקיבוץ או לא בקיבוץ, ומתפלפלים ומתווכחים עם "השומר הצעיר", ועם "פועלי ציון" ועם "פועלי ציון שמאל", על פירוש זה ועל פירוש אחר של מרכסיזם. פלפול התלמד והמשנה הם כאין וכאפס לעומתם. קבוצות קטנות, חסרות משמעות פוליטית. כולם שליחי מוסקבה, היו יושבים ביניהם ודנים כאילו הם מרכז העולם, כאילו הם עושים את הרבולוציה העולמית. כל כדור הארץ על כתפיהם, וברצינות שרק יהודים יכולים לנהוג בה. היה ביטוי כזה ביהדות, בבתי-המדרש, "די וולט זאגט" - "העולם אומר", ופירוש הדבר שפלוגי, גבאי בבית-הכנסת, אמר כך וכך, אז זהו כל העולם. או חסידים, שרצו דבר מה מהרבי, שידרוש בפניהם למשל, היו אומרים לו "די וולט וויל" - "העולם רוצה"... אינני יודע איך נתפתח המושג הזה, "העולם" על קהל זעום.

פסיכולוגית זה מעניין, שזה היה כל עולמו של היהודי בגיטו, בבית-המדרש. לא כל שכן בחורים, שעושים "רבולוציה עולמית" ושגורל הפרולטריון בכל דרום אמריקה תלוי על כתפיו של אותו בחור שעושה איזה שביתה, המשוכנע שהוא עושה אותה גם בשביל פועלי בתי-חרושת. אך גם בשביל איזה פועל פלשתיני, כי בלי זה הרי אי-אפשר - הרי פחות מרבולוציה ערבית יהודי אינו יכול, רבולוציה עולמית זה המינימום, וזה ברצינות רבה וב"עומק" רב, כי הרי יש גם קידוש השם. הוא משוכנע שהוא מקדש את חייו על האמת המוחלטת, כל האחרים הרי זה הבל ורעות רוח, שקץ תשקצנו. כל

האמונות, כל הדתות, כל התרבויות זה לא כלום; הוא נושא את האמת המוחלטת. במאה ה-19 הוא מעביר את האמונה הדתית לאמונה אחרת, וללא האמונה אין היהודי יהודי, כי זה בדמנו.

לפני כחודשיים היה לי עימות עם טרי קולק בהר-הבית. והוא שאל אותי שאלה מפתיעה, שלא שודרה בטלוויזיה: מי לא היה פה, בירושלים - אשורים, בבבלים, יוונים, רומאים וצלבנים. איך זה שהם אינם ואנחנו פה? האם זה ייתכן בלי א-לוהים? ענית לוי: אינני רוצה לדבר על א-לוהים, אך בלי אמונה בא-לוהים זה לא יכול להיות.

בספרו של שמואל דותן, שהזכרתי קודם, אני מוצא מקרה שנהרג נהג ערבי על-ידי שוטר בריטי באיזו הפגנה ב-1 במאי. יהודי בשם ברזילי, שהיה מראשי המפלגה הקומוניסטית בארץ, כתב לעתון באמריקה: זה שקר, לא שוטר בריטי, אלא יהודי הרג את הערבי הזה. או, למשל, באותה תהלוכת ה-1 במאי מוצאים בכיסו של יהודי הרוג פתק שהיה, לא פחות ולא יותר, מכתב חתום על-ידי טרוצקי, שמציג את עצמו כבנו של הרב הראשי במוסקבה. טרוצקי כותב כביכול להרבסט סמואל: אתה כיהודי תבין אותי, תעשה הכל כדי שיתירו לבחורים יהודים מרוסיה להכנס, כיוון שמפה אנחנו נעמיד את כל העולם במהפכה. דותן מביא את הסיפור הזה כזיוף, כמובן, של המשטרה הבריטית. אבל בהרבה דברים אין חדש תחת השמש הארצישראלית שלנו. נוסף לכך את הטרגדיה של אלקינר, שירד-חזר לבריה"מ בראש קבוצה של 70 איש ושם הושמד בידי סטאלין. לכל זה אין כל השלכה בימינו, במיוחד על רקע של התמוטטות כל האימפריה ההיא. כנגד זה - ספרו של צבי שילוח עוזר למי שרוצה להבין את התהליכים של היום בתנועת העבודה ובמערך. יש סיכויים, אולי, שאם הם חזרו לשם "עבודה", הם יחזרו לשם הפשוט מפא"י - מפלגת פועלי ארץ ישראל. אך בינתיים לא רק הפועלים נעלמו, אלא נעלמה גם ארץ ישראל. כשם ש"דבר" אינו עתון פועלי א"י עוד, כיוון שאין ארץ ישראל אלא רק ישראל.

צבי שילוח אינו מתיימר להיות חוקר, אבל הוא הרבה יותר

מחוקר. הוא ער חי להתפתחות, שחוקרים עוד יבזבוז הרבה זמן כדי שלא להראותה לאמיתה, והוא ער להתרחשות מבית ומבפנים.

אתה ביקשת, צבי, שלא יתייחסו לגיל ה-80 שלך. אבל בנקודה זו אנחנו אחים לצרה. על כן הרשה לי להגיד, שזה לא נכון, פשוט לא נכון, שאנחנו בני 80. אני ישן בערך שבע שעות וחצי ליום, זה נקרא חיים? אחד הנכדים שלי חישב שישנתי 21 שנים ויותר. לכן חיינו עד פה 60 שנה. ומה על החלומות? הלא יש תחושה שאתה חי כבחלום.

בהקשר לזה אעיר הערה: יונג היה תלמידו של פרויד, והוא נטש אותו לכיוון מאוד מעניין ורלוונטי בשבילנו. פרויד העמיד הכל על הניתוח של התהום הנפשית של היחיד, של הפרט. יונג, הגוי השוויצ'י, מדבר על ארכיטיפים קולקטיביים העוברים מדור לדור, לא קומפלקס אישי של יחסים אישיים, אדיפליים ולא אדיפליים, אלא יש ארכיטיפ של קבוצה אנושית. הדבר מעניין מבחינה היסטורית שלנו. פרויד הוא היהודי שרוצה לברוח מן הקולקטיב היהודי שלו, והוא בורח אל תהומות הפרט. יונג הוא גוי שוויצ'רי בריא, והוא יודע שהימין בעם ובחברה הם קומפלקסים ארכיטיפים שקיימים בדורו.

צבי שילוח מזכיר בספרו את אורי צבי גרינברג, ואומר כי הפרולטרם קראו לו להיות המשורר שלהם. זה היה בשנות ה-20, כשהמושג "גדוד העבודה" היה מקודש, ולא במקרה היה בו הצירוף של "גדוד" ו"עבודה". זה היה קשור בסרומפלדור, ואצ"ג הוא משוררם של הפרולטרם ההם. נזכרתי בו מכיוון שאצ"ג היה אומר: יש בנו ארכיטיפים של דתן ואבירם. יש בנו גנים של המרגלים שאמרו: "ניתנה ראש ונשובה מצדיימה". אלה הם הגנים של מה שאנחנו קוראים היום שמאלנות. מפחיד, אך צריך לראות את הדבר לאמיתו, ועלינו לדעת את הדבר הזה כשם שעלינו לדעת למה הנוער היהודי בגלויות היה שמאלני וקומוניסטי עד כדי הקרבה עצמית. אז יש לדעת למה האלמנטים האלה הם גנים של דתן ואבירם. כשאצ"ג אמר את הדברים ממש בזעם ובאימה אמרתי לו: אתה מאמין בגנים? אז יש גם גנים של נחשון בן עמינדב, אם גנים חיים, אז יש גם גנים

של יהושע וכלב, כלומר יש בנו הפוטנציאל לטוב ולרע. וזה למעשה הנושא שרצייתי לא לדבר עליו, אלא רק להפנות את תשומת הלב מכל הנושאים המתבקשים לדון בהם בקשר לצבי שילוח.

צבי שילוח הופיע אצלי לא בקשר לתנועה למען א"י השלמה; הוא הופיע אצלי כשנה לפני ששת הימים, ופרש את המפה שלו. שתי גדות לירדן, מה זה שתי גדות לירדן? לי יש מפת יאיר, מפת התורה מן הפרת עד ליאור. אבל צבי מדבר איתי על כוויית. בקושי ידעתי מה זה ואיפה. ועוד מדבר איתי על הנפט, אלה שטחים עצומים ריקים מבחינה רמזרפית, עשירים מבחינה גיאופוליטית. והוא אומר שאנחנו צריכים לכבוש אותם ולקבוע את הגבול שלנו שם, וזה יקבע את העתיד הכלכלי שלנו. הופתעתי אז כשם שהופתעתי כשקראתי לראשונה על סיני בכרך ד' של "במצרחה" מתוך ועידות של מפא"י. אני קורא שם שבועידיה של מפא"י מלפני קום המדינה דיבר בן-גוריון על הליטני כעל גבול צפוני. הוא לא ידע. שהוא "אימפריאליסט", הוא "פאשיסט", ואין צריך לומר שלא ויתר על הירדן. ופתאום יש קריאת ביניים של יצחק בן-צבי "ומה על סיני שכדי מצרים?" (צבי שילוח קורא קריאת-ביניים: "לא בן-צבי, כי אם רחל ינאית שאלה זאת"). אני מאטכולת יאיר, גדלתי על מפה של "מן הפרת עד היאור", אבל על סיני לא דובר גם אצלנו, וזה אולי מסביר מדוע מנחם בגין הסכים בקלות רבה כל-כך למסור את סיני. גדלנו וגידלנו לפי מפת התנ"ך.

בית"ר ואצ"ל גדלו על מפות "רק כך", וזו צמחה מתוך מפת המנדט הבריטי, עם הקווים הגיאומטריים שנוצרו בסכסוך בין האימפריה האנגלית לצרפתית, מכיוון שז'בוטינסקי דרש להגשים את המנדט. והמנדט השתרע על שתי גדות הירדן. סיני לא היה במפה הזאת ועל כן לא היה בתודעה שלנו. לראשונה שמעתי מפי יאיר ב-1938, בוורשה, שאמר שאין צידוק למפה עם הרובה המלוכסן, זוהי מפת האימפריאליסטים. לנו יש מפה של התורה מן הפרת עד ליאור. ועוד זכרון שהזכרתי לך בימים אלה, צבי, לפני גצחוננו של בגין.

אחרי מלחמת ששת הימים התקיימה פגישה בין ראשי התנועה למען א"י השלמה עם מנחם בגין בבית אגרון, השתתפו אז אליעזר ליבנה ז"ל, ויבדל"א משה שמיר, והם נשאלו בישיבה הזאת למה הרשימה לא מצטרפת לתנועת החירות. בישיבה נתבררו שתי נקודות חשובות. מנחם בגין אמר: סיני זה לא ארץ ישראל, והסתמך על איזה רש"י שנחל מצרים זהו ואדי אל-עריש. משה שמיר זרק אז קריאת-ביניים: מדוע רק לדוד המלך מותר היה לקבוע גבולות, מדוע לנו אסור לקבוע גבולות. מתברר ששמיר, איש "השומר הצעיר", רוצה יותר מאשר מנחם בגין. זה היה סוריאליסטי ממש. דבר נוסף שאמר בגין, והוא הופך לבעיית מוקד היום, והלוואי שלא יהפוך לצרה צרורה: "אנחנו ניתן לערבים אוטונומיה". חיים יחיל, הידוע כינה במפא"י, אומר "אוטונומיה"? אני חשבת שאנחנו נגרש אותם עדיין לא השתמשנו במלה טרנספר. ובגין אומר, בוועידת הלסינקי ב-1906 דובר על מדיניות "השלום" והוצע להיאבק על אוטונומיה ליהודי רוסיה, זה למדנו ממורנו ורבנו ז'בוטינסקי. אמרתי לו שאיני מבין מה הקשר בין אוטונומיה ליהודי רוסיה וליטא לאוטונומיה לערבים.

אני מספר את הדברים כיוון שמדובר בבעיית הבעיות, שהיא בעיה טרגית, ואיני יודע אם לא איחרנו כבר, של ההיסטוריוגרפיה הציונית. סיפרתי זאת כדי לפקפק בכך שהקרע בין המחנות היה הכרחי ולא היה אפשר לאחד את שני המחנות על בסיס של ציונות וארץ ישראל. התנועה למען א"י השלמה באה לתקן את העוול הזה. יש הבדל מהותי אם אני מתבטא ואומר: ציונות סוציאליסטית, או אם אני אומר סוציאליזם ציוני. אם אני אומר ציונות סוציאליסטית, אז אני מתנה את הציונות בסוציאליזם. אני גדלתי כציוני בלי תנאי. יש הרוצים ציונות על תנאי - תן לי סוציאליזם אז אני ציוני, מדוע? כיוון שהסוציאליזם הוא האידיאה המתקדמת, כך אמרו אז, איך אנחנו כבני הנביאים, כיהודים, יכולים לא להיות סוציאליסטים? רבים מהסוציאליסטים ראו את הציונות כעריקה במהפכה העולמית. בניגוד לכך, אם אני אומר שזהו סוציאליזם ציוני - אז הציונות היא המטרה.

ואז, אתה רוצה להיות סוציאליסט בבקשה, מי אומר שהקפיטליזם הוא המקודש, אבל הקובע הוא להיות ציוני, יהודי, זהו הדבר התמציתי, הקיומי. האכסיסטנציה שלנו היא להיות יהודי והדבר מותנה בהיסטוריה שלנו. והאסנציה שלנו - זוהי הציונות. תמצית גורלנו. יש האומרים להיפך מזה - האכסיסטנציה שלי היא הציונות, אני חי בה, והאסנציה שלי היא היהדות. לא מספיק אם יש מדינה, אלא חשוב התוכן, זאת אומרת הציונות, וגם זה מקובל עלי.

מי היה מקיים את מצוות ההתנחלות אילולא גוש-אמונים? לולא גוש-אמונים גם התנועה למען א"י השלמה לא היתה קיימת, לכל היותר היתה נראית כמו הרביזיוניסטים - תנועה לאומית עם מליצות, אך בלי חיים של ממש. מכל התנועה הלאומית - אצ"ל ולח"י היו הדברים הממשיים. השפעתה של מפא"י כגוף סוציאליסטי היתה בעשייה שלהם. היהדות או הציונות הם התמצית לקיום, ומזה צמחה מהות חדשה - הישראלית. יש כאלה שאצלם הישראליות היא אמוציה, שהפכה להיות אידיאולוגיה. יש כאלה שאצלם היא מהות או צורת קיום, אכסיסטנציה. אני ישראלי, אני רוצה להיות אזרח טוב, לא לגנוב, לשלם מיסים, לשרת בצבא, גם זה אצלנו מעלה גדולה. מה שמתפתח כיום הוא תופעה מיוחדת, אכסיסטנציה ישראלית. ואסנציה פלשתינית. פתאום הפלשתיניות הופכת להיות לאידיאולוגיה שלמה. אתה קורא בעתונים ורואה בטלוויזיה אידאה כאילו לשם כך באנו. אין די במדינה יהודית, צריך מדינה פלשתינית. וזוהי דמותה של הציונות הפרו-פלשתינית. זוהי הנקודה המרכזית, העומדת גם במרכז ספרו הקודם של צבי שילוח.

נתן אלתרמן אמר: "בגלל מדינת-ישראל שכחנו את ארץ ישראל". זהו גיטוח פוקח עיניים ופוקח לבבות, כי חוויית הקמת המדינה היתה כה אדירה וחזקה ומוכנת בייחוד על רקע השואה ועל רקע המלחמה עם הבריטים. כבר רבים שכחו שלפני שנים אחדות המושג מדינה לא היה מקובל כל-כך על תנועת העבודה. מדינה וצבא היו שני סימני היכר של פשיזם בעיניהם, ולכאלה נחשבנו

בשנות השלושים (שלא לדבר שהמושג אבקואציה, שז'בוטינסקי העלה אותו ופעל למענו, נחשב לציונות של קטסטרופה וראויה לשלילה).

אתה כותב, שילוח, שהחלטת בילטמור ב-1942 ייסדה את מדינת-ישראל. גם אם זה נכון, מן הראוי לזכור שבן-גוריון נלחם בז'בוטינסקי בגלל תוכנית האבקואציה באמצע שנות השלושים ואמר, שמדיניות העלאת יהודים בבת אחת, כשני מיליון איש לא"י, זה מעשה "של קטסטרופה וטירוף". וכשהיתה החלטת בילטמור, ביוזמת בן-גוריון ב-1942, כבר נרצחו שני מיליון יהודים באשוויץ. אני אומר זאת בדברי על הצורך בסינתזה בין הציונות של תנועת העבודה ובין האמיתות של התנועה הלאומית של ז'בוטינסקי. בן-גוריון הקים אמנם את המדינה ב-1948, אך אחד התסביכים שלו היה שתמיד הוא הלך אחרי רעיונותיה הלאומיים של תנועת ז'בוטינסקי בפיגור של מספר שנים, בנוסחת המדינה כמטרה, בחינוך לצבאיות ובצורך באבקואציה. מטעמים שונים, תמיד הוא אחר (אחר-כך במלחמה נגד הבריטים). הוא הקים את המדינה, אך היא אחרה לקום לשליש של העם היהודי שהושמד, ולשני שליש של א"י. אילו נתקיים ב-1934 הנסיון לאחד את שני המחנות, המצב היה יכול להיות שונה. ב-1934 נעשה נסיון גדול, שיכול היה להיות קרוש ולקבוע את גורלנו: פנחס רוטנברג הפגיש את ז'בוטינסקי עם בן-גוריון בלונדון, כדי להשלים ביניהם. אפשר היה למנוע את הפיצול בארגון הצבאי, להקדים את כל התהליכים ההיסטוריים (ומפגש זה, חשוב לציין, היה שנה אחרי רצח ארלוזורוב ועלילת הדם). ז'בוטינסקי ובן-גוריון במכתביהם מתרגשים ומדגישים שזוהי שעה היסטורית גדולה, היינו מקדימים את המרד נגד הבריטים ואת הקמתה של המדינה, אמרו. אבל יש דמוקרטיה בעולם, וכל אחד מהשניים אמר שצריך לשאול את התנועה שלו. דוד בן-גוריון פנה לחברי ההסתדרות והם התנגדו והכשילו את ההסכם. רובם של המתנגדים, עשרת אלפים איש, היו אנשי "השומר הצעיר". חמישה עשר אלף - נגד. בשמאל, איחוד כזה

פירושו היה ברית עם פשיסטים. במחנהו של ז'בוטינסקי כמעט ולא היתה התנגדות. זה היה הדבר המרכזי אשר רציתי להגיד לכבודו של צבי שילוח שעשה את הדרך ממפא"י, שלדעתו בגדה בציונות, ושילוח מוכיח זאת בספרו ומביא דברים רבים שאינם ידועים לציבור. ארץ ישראל השלמה היא מונופול רביזיוניסטי? כל המנהיגים הגדולים דיברו על א"י השלמה. גם אם בן-גוריון מסכים לחלוקה, הוא מזכיר תמיד: "לכשירחיב". הוא אומר "וכי שכחתי את ירושלים?", לכל היותר היה ויכוח טקטי. יגאל אלון רצה עוד ב-1948 להגיע לירדן. היתה כאן ציונות אקטיביסטית, והמטרה הציונית של כולם היתה זהה: להביא הנה את העם היהודי. הציונות המפא"יניקית בגדה, טוען שילוח. אני לא הייתי טוען כך, כיוון שלא יחסתי להם כלל את הציונות הזאת. אף פעם לא חשתי שמפא"י רוצה מלכות ישראל. לפתע אנו הופכים לכובשים בחברון ובשכם, ואיני מדבר על השמאל, אלא על אנשי המרכז של תנועת העבודה. זאת הכוונה באומרי שאני רוצה להעיד את תשומת הלב לטרגדיה הזו בציונות, שהקדע הזה, אילו היה מתאחה ב-1934, אילו בן-גוריון היה מקיים את ההסכם ועושה ברית עם ז'בוטינסקי במקום עם וייצמן, הכל היה אחרת. לדעתי, הקמת הטוכנות היהודית המורחבת באותה עת, והכללת לא-ציונים בתוכה, היתה טרגית, וז'בוטינסקי התנגד לכך. גם בן-גוריון טוען, שגתיים בלבד אחרי הקמתה (הוקמה ב-1929), שזו היתה איזולת טרגית. אצ"ג רואה בהקמת הטוכנות כניעה לעגל הזהב - "עד הר הבית הגענו ושם מכרו את המשיח" ("באוזני ילד אדבר"). וייצמן, בהסכמת בן-גוריון, ועורף ההסתדרות והקיבוצים, הכניסו לטוכנות לא-ציונים, בעיקר בגלל המשבר הכלכלי.

בפרשת השבוע, "עקב", נאמר: "שמע ישראל, אתה עובר היום את הירדן לבוא לרשת גויים גדולים ועצומים ממך, ערים גדולות וצורות בשמים בני ענקים. ד' א-לוהיך עובר לפניך אש אוכלה. הוא ישמידם והוא יכניעם לפניך והורשתם ואיבתם מזהר. לא בצדקתך וביושר לבכך אתה בא לרשת את ארצם, כי אם ברשעות הגויים

האלה ר' א-לוהיך מורישם מפניך". היום צריך להוסיף - לא בחוכמתנו אלא בטפשותם. אם למצוא ניחומים אני עדיין מוצא את שורשי הציונות בשני המחנות הגדולים השורשיים. המאחד אותם אידאית הוא הרצון להחיות את הציונות, שקמה לתחייה לבגד עינינו. נצחון כזה של העלייה האדירה מבריה"מ, אשר לא פיללנו לה כלל. על נצחון כזה של הציונות אפילו לא חלמנו. זה אשר הקים את התנועה לארץ ישראל השלמה, והתנועה כולה, היה אותו חולם ואותו חלום אשר הביא את צבי שילוח אלי והביא אותי ורבים כמונו אל התנועה בראשות נתן אלתרמן. זה היה החלום של תחיית הציונות, ואין זה חשוב אם זה שמאל או ימין. ארץ ישראל והציונות יש בכוחם לאחד את המחנות.